

Розвиток ринків праці України та ЄС: специфіка молодіжної зайнятості

Марина Семикіна¹, Людмила Запірченко², Анна Семикіна³

Опубліковано	Секція	УДК
30.03.2023	Економіка	[331.5: 316.3]:323.2: 339.9

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8010983>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена проблемам розвитку ринків праці України та ЄС в контексті стимулювання молодіжної зайнятості.

Проаналізовано поточну політику у сфері зайнятості молоді, яка реалізується на рівні Міжнародної організації праці, Організації економічного співробітництва та розвитку, а також Європейського Союзу. Проведено порівняльний аналіз зайнятості молоді в Україні та деяких країнах ЄС. Зокрема проаналізовано показники рівня молодіжного безробіття, самозайнятості, частки NEET молоді в Україні, Польщі, Угорщині, Румунії, Словаччині як країнах-сусідах, а також Німеччині та Великій Британії як основних міжнародних партнерах України в ЄС.

Проведено порівняння окремих показників вартості життя (оренда та купівля житла, розмір комунальних послуг по відношенню до середньої зарплати) у столиці України та столицях зазначених європейських держав.

За результатами вивчення політики ЄС визначено ключові підходи, принципи та практики, базовані на молодіжних гарантіях працевлаштування, навчання і розвитку. Компаративний аналіз молодіжної зайнятості в Україні та ЄС, досвід політики в даній сфері дозволили виокремити актуальні заходи з вирішення гострих питань та для розробки стратегій розвитку ринків праці в проєкції євроінтеграції та повоєнної відбудови України.

Ключові слова: молодіжна зайнятість, молодіжне безробіття, молодіжні гарантії, молодь NEET, асоціації підтримки молодіжної зайнятості, євроінтеграція України.

Development of labor markets of Ukraine and EU: specifics of youth employment

Annotation. The article is devoted to the problems of the development of the labor markets of Ukraine and the EU in the context of stimulating youth employment. The purpose of the article is to substantiate the current priorities of supporting youth employment in Ukraine in the projection of European integration and strategizing post-war reconstruction.

¹ доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва, економічного факультету, Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, <https://orcid.org/0000-0001-6995-1267>

² кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва, економічного факультету, Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6335-1321>

³ кандидат економічних наук, підприємець, м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0003-0919-7623>

The current policy in the field of youth employment, which is implemented at the level of the International Labor Organization, the Organization for Economic Cooperation and Development, and the European Union, is analyzed. The key approaches, principles and practices based on youth guarantees of employment, training and development, based on the results of the analysis, are determined. A comparative analysis of youth employment in Ukraine and some EU countries is carried out. In particular, the indicators of the level of youth unemployment, self-employment, the share of NEET youth in Ukraine, Poland, Hungary, Romania, Slovakia as neighboring countries, as well as Germany and United Kingdom as the main international partners of Ukraine in the EU are analyzed. A comparison of some indicators of the cost of living (rent and purchase of housing, the size of communal services in relation to the average salary) in the capital of Ukraine and the capitals of the mentioned European states is carried out.

The recommendations for solving acute issues and as a basis for strategizing support for youth employment in the projection of European integration and post-war reconstruction of Ukraine, based on the results of comparison and study of the experience of youth policy in Ukraine, are proposed. The recommendations concern improvements in the statistical accounting of youth employment, support for the development of the public sector, in particular, the creation of an association to support youth employment, as well as the activation of the study and adaptation of the EU experience as a basis for strategizing the development of the youth segment of the labor market of Ukraine in the conditions of European integration and post-war reconstruction.

Keywords: youth employment, youth unemployment, youth guarantees, NEET, youth employment support associations, European integration of Ukraine.

Вступ

Успішний рух України у напрямі євроінтеграції є неможливим без вивчення та розв'язання проблем молодіжної зайнятості, ретельного аналізу досвіду функціонування ринків праці ЄС в контексті створення стимулів та підтримки для працевлаштування молоді.

В умовах сьогодення створення умов для молодіжної зайнятості є стратегічним пріоритетом розвитку країн ЄС, які прагнуть реалізовувати економічні та соціальні прогресивні цілі. Особлива увага до молоді зумовлена її підвищеною вразливістю на ринках праці. Навіть у розвинутих державах рівень безробіття серед молоді в середньому вдвічі переважає загальний рівень. Перехід до трудового життя молоді супроводжується низкою ризиків. Негативний досвід може спричинити девіації й втрати людського капіталу через формування так званого покоління NEET – молоді, яка не працює (not in employment), не навчається (not in education) та не підвищує кваліфікацію (not in training). Цю проблему піднімають міжнародні організації та уряди провідних держав світу. Такі ризики повинна усвідомлювати влада України, особливо в час повномасштабної війни, коли прямі людські і міграційні втрати набули загрозливих масштабів. Питання молодіжної зайнятості має стояти на порядку денному політики воєнної економіки та під час розробки стратегій подальшого розвитку в складних геополітичних координатах.

Теоретичний аналіз засвідчує, що проблематика розвитку ринків праці з урахуванням становлення і розвитку зайнятості молоді в Україні розкрита дуже слабо. Що стосується молодіжної зайнятості, то одним з перших монографічних досліджень є праця Т. Заяць і В. Жаховської 2008 року щодо молодіжного сегменту ринку праці [3]. У продовження теми І. Майданік в 2010 році представляє дослідження, в якому актуалізує проблематику молодіжних міграцій [6]. Інше монографічне дослідження – В. Лозовецької 2012 року, яке розкриває особливості самовизначення молоді на ринку

праці [5]. Подальші дослідження вітчизняних учених мали несистемний характер, хоча їхні результати піднімали актуальні проблеми молодіжної зайнятості: М. Бондаревська – відсутність ефективних механізмів працевлаштування випускників, розриви освітньої й працересурсної сфер [2]; Т. Павлюк – неофіційна зайнятість та демотивація роботодавців працевлаштовувати молодь [7]; М. Кривцова, О. Сорока – відсутність молодіжної політики у сфері ефективної зайнятості [4]; М. Біль, О. Мульска – міграційні ризики втрат людського потенціалу молоді [1].

Унаслідок несистемності наукових досліджень в Україні досі відсутня належна методологія аналізування молодіжної зайнятості. Окрім того, виявлені серйозні прогалини у статистичному забезпеченні. Більшість показників щодо зайнятості молоді України на інформаційних порталах Світового Банку [13], МОП [15], ОЕСР [11] відсутні. Останнє цілісне дослідження з використанням соціологічного методу, що стосується переходу молоді до трудового життя, було проведене під керівництвом Е. Лібанової ще в 2013-2015 роках [10]. Окремі соціологічні опитування, які здійснюються за міжнародного фінансування, не дають цілісного бачення проблеми [8]. Це підтверджує актуальність досліджень молодіжної зайнятості в Україні, що стає ще вищою в умовах повномасштабної війни, загострення кризових явищ та подальшої невизначеності.

Метою публікації є обґрунтування актуальних пріоритетів підтримки молодіжної зайнятості в Україні в проєкції євроінтеграції та повоєнної відбудови на основі вивчення розвитку ринків праці України та ЄС, тенденцій молодіжного безробіття.

Результати

Виконане нами дослідження засвідчило, що стимулювання молодіжної зайнятості є актуальним завданням політики провідних міжнародних організацій та Європейського Союзу (ЄС).

Для вирішення політики ЄС найперше проаналізуємо, що робить Міжнародна організація праці (МОП) у даній сфері. За участі Бюро з питань діяльності роботодавців як підрозділу МОП реалізуються такі основні заходи [15]:

- підтримка розвитку бізнес-середовища для стимулювання створення робочих місць, розвитку та підприємства;
- програми покращення освіти та професійної підготовки для підвищення можливостей працевлаштування молоді;
- сприяння молодіжному підприємництву;
- сприяння рівним можливостям жінок і чоловіків серед молоді, окрема увага до молодіжної зайнятості жінок.

З визначеного переліку очевидне домінування непрямих методів стимулювання молодіжної зайнятості. Це виправдано для суспільства з відносно стабільними умовами, які здатні підтримувати молодіжну зайнятість на певному рівні в суспільстві добробуту й високих соціальних стандартів.

Політика ЄС у сфері молодіжної зайнятості базується на принципах молодіжних гарантій (the Youth Guarantee, з 2020 року – The reinforced (посилені) Youth Guarantee), що передбачає зобов'язання держав-членів забезпечити молоді до 30 років доступ до можливостей працевлаштування, продовження освіти, навчання, учнівства (поєднання навчання і праці) та стажування [12]. Ефективним є досвід реалізації Ініціативи зайнятості молоді (The Youth Employment Initiative, YEI), який фінансує заходи впродовж 2013-2023 років. Програма забезпечує підтримку молоді в регіонах, де рівень безробіття переважає 25 % [14].

Політика ЄС у сфері молодіжної зайнятості завдяки системності та належного фінансування формується перевіреними в ефективності практиками, які має враховувати Україна як перспективний повноправний член Європи.

Важливо також вивчати політику Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у сфері молодіжної зайнятості. В Україні утвердився євроінтеграційний пріоритет. Однак членство України в міжнародній організації ОЕСР теж є важливим. У 2022 році вже в умовах повномасштабної війни розпочались переговори про вступ України до ОЕСР. У 2023 році в м. Київ відкрито Офіс зв'язків між ОЕСР та Україною. Відтак політика ОЕСР стала ще більш актуальною для України.

Рада ОЕСР розробила рекомендації щодо створення кращих можливостей для молоді, які дозволяють розподілити заходи підтримки за напрямками [11]:

- створення можливостей отримувати знання та розвивали навички і вміння;
- сприяння переходу до трудового життя, професійної мобільності, підприємництва (у тому числі соціального) з окремою увагою до вразливих категорій молоді;
- сприяння соціальній інтеграції та добробуту молоді (житло, соціальні послуги та ін.);
- забезпечення довіри молоді до органів влади;
- подолання вікової нерівності, справедливості між поколіннями.

Сформульовані рекомендації ОЕСР включають розгорнутий перелік заходів, більшість з яких фокусують увагу на зайнятості молоді.

Якщо керуватись рамками рекомендацій ОЕСР, то в Україні державна політика молодіжної зайнятості до повномасштабної війни реалізувалась вибірково та з низькою правовою дисципліною. Основними інструментами були:

- державні молодіжні програми («Молодь України» на 2016-2020 і 2021-2025 роки);
- гарантії першого робочого місця впродовж двох років після навчання;
- встановлення базового розміру допомоги по безробіттю.

Оскільки в Україні соціальна політика при постійних бюджетних кризах була неефективною, підтримка зайнятості молоді теж здійснювалась несистемно без моніторингу витрачених ресурсів і наслідків. Як результат, постійно зростала освітня й трудова міграція молоді. Ще до повномасштабної війни 2022 року депопуляція населення досягла критичних меж: за період 2000-2021 років кількість населення зменшилась на 15 %, а молоді – на 30 % [1].

В умовах повномасштабної війни підтримка молодіжної зайнятості є дуже складним завданням. Однак слід розуміти масштаб проблеми, визначати заходи оперативного реагування та здійснювати стратегічне планування в проекції євроінтеграції та повоєнної відбудови України.

Передусім слід розуміти тенденції молодіжної зайнятості і безробіття в Україні, порівнюючи їх з іншими європейськими державами. У табл. 1 відображено основні показники щодо молодіжної зайнятості, які доводять прогалини статистичного обліку в Україні.

Таблиця 1

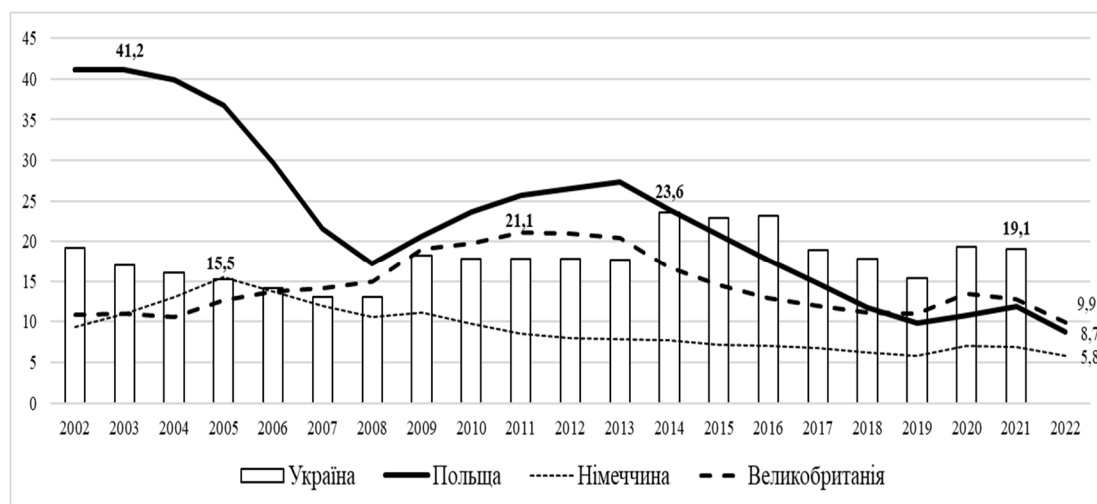
Молодіжна зайнятість в Україні та деяких державах ЄС

Показники	Україна	Польща	Угорщина	Словаччина	Румунія	Німеччина	Великобританія
Частка молоді до 15 років у населенні, % (2021)	15,2	15,3	14,6	16,0	15,8	13,9	17,7
Рівень молодіжного безробіття серед чоловіків, 15-24 роки, % (2022)	18,8 (2021)	11,5	12,0	19,8	20,9	5,9	12,8
Рівень молодіжного	20,3	12,5	15,5	22,7	21,2	6,4	9,2 (2019)

безробіття серед жінок, 15-24 роки, % (2022)	(2021)						
Частка молоді NEET, 15-24 роки, % (2021)	16,5 (2017)	11,2	10,6	11,1	18,0	7,5	10,5
Частка самозайнятої молоді у зайнятих, 20-29 років, чоловіків/жінок, % (2020)	-/-	12,3/-	5,7/-	15,1/-	10,6/-	3,4/2,1	9,9/4,7

Джерело: розроблено авторами на підставі [13]

Рисунок 1 дозволяє проаналізувати динаміку молодіжного безробіття в Україні та державах, які є основними європейськими партнерами. Особливо актуальним для України є досвід Польщі, яка після євроінтеграції 2004 року змогла значно знизити рівень безробіття серед молоді попри міграційну привабливість та залежність від ринків праці інших держав. Для України рівень безробіття серед молоді залишається високим, що ризикує трансформуватись у покоління NEET.

Рис. 1. Молодіжне безробіття в Україні, Польщі, Німеччині та Великобританії, 2002-2022 роки, %

Джерело: розроблено авторами на підставі [13]

В очах української молоді можливості навчання і праці в державах ЄС залишаються привабливими, інтерес до них продовжує зростати під час повномасштабної війни. Попри феномен високого патріотизму, якщо розриви за показниками рівня та якості життя в Україні й ЄС будуть зростати, а військові загрози залишатимуться високими, можна очікувати, що молодіжне безробіття буде трансформувати високий потенціал міграції в реальні міграційні втрати. З іншого боку, можливості працевлаштування в ЄС та вищі доходи слід порівнювати з вартістю життя. У табл. 2 наведені показники для порівняння вартості життя в столиці України та деяких європейських державах (сусідніх та основних міжнародних партнерів). Можна зробити висновок, що попри значне переважання у розмірі оплати праці, витрати на комунальні послуги й оренду житла звужують купівельні можливості молоді. Додаючи міграційні ризики, соціетальні розриви й ностальгію за батьківщиною, рішення про міграцію для молоді може бути дискусійним. Проте для зниження міграційного потенціалу молоді України на вітчизняному ринку праці має реалізуватись така політика зайнятості, яка балансуватиме між економічними вигодами та можливостями самореалізації за місцем народження.

Таблиця 2

Вартість життя в столиці України та деяких європейських столицях, в середньому з травня 2022 року по травень 2023 року, євро

Витрати	Київ (Україна)	Варшава (Польща)	Будапешт (Угорщина)	Братислава (Словаччина)	Бухарест (Румунія)	Берлін (Німеччина)	Лондон (Великобританія)
Базові комунальні послуги за житло 85 кв. м, євро на місяць	92,9	259,9	148,9	223,6	132,6	337,93	360,9
Оренда 1-кімнатної квартири поза центром, євро на місяць	248,0	638,5	430,1	504,3	330,2	894,4	1692,2
Ціна за квадратний метр житла поза центром, євро	1140,4	2747,9	2489,7	3468,2	1434,4	5704,8	8675,7
Середня зарплата після сплати податків, євро на місяць	488,3	1351,4	1085,4	1217,5	932,0	2996,5	3770,1
Частка базових комунальних послуг і оренди 1-кімнатної квартири поза центром в заробітній платі після сплати податків, %	69,8	66,5	53,3	59,8	49,7	41,1	54,5
Кількість зарплат для купівлі квартири 85 кв м, місяців/років	198,5/16	172,8/14	195,0/16	242,1/20	130,8/11	161,8/13	195,6/16

Джерело: розроблено авторами на підставі [9]

Проведений аналіз українських реалій у порівнянні з європейськими тенденціями дозволяє зробити висновки щодо того, якими мають бути заходи, що їх потрібно і можливо реалізувати вже під час війни:

- по-перше, має розпочатись якісний процес уніфікації статистичного обліку соціально-економічних показників щодо молоді, в тому числі зайнятості, з методологією ОЕСР і Євростат. Потрібно уніфікувати віковий підхід – в Україні більшість статистичних даних включають молодь до 35 років, як це визначає законодавство. У той же час ОЕСР та ЄС обмежуються віком до 24 або 29 років;
- по-друге, при вдосконаленні статистичного обліку молодіжної зайнятості в Україні необхідно включити показники щодо молоді NEET. Відповідні розрахунки здійснюються для держав ОЕСР, що дозволяють передбачати загрозовість демотиваційних втрат людського капіталу та регулювати ці процеси. Також такий облік слід робити в розрізі чоловіків і жінок, щоб визначати гендерні аспекти проблеми;
- по-третє, при вдосконаленні статистичного обліку молодіжної зайнятості в Україні необхідно аналізувати рівень самозайнятості й підприємництва серед молоді. Це слугуватиме основою для розуміння включеності молоді в дані процеси, необхідності її підтримки та стимулювання;
- по-четверте, необхідно організувати інституційне забезпечення підтримки молодіжної зайнятості через розвиток громадського сектору. Актуальним є створення асоціації підтримки молодіжної зайнятості як громадської спілки, яка б об'єднувала представників інших громадських організацій, роботодавців, закладів освіти і науки. Ефективність таких асоціацій підтверджує досвід держав Європи (наприклад, у Великобританії діє організація «Youth Employment UK»);

- по-п'яте, необхідно розпочати реальний процес вивчення досвіду ЄС у сфері молодіжної зайнятості щодо впровадження принципів посиленних молодіжних гарантій (особливо в частині учнівства), залучення молоді до грантових програм, підтримки соціального підприємництва серед молоді;
- по-шосте, необхідно розпочати реальний процес стратегічного планування стимулювання молодіжної зайнятості в Україні в проекції євроінтеграції та повоєнної відбудови.

Висновки

Стимулювання молодіжної зайнятості є важливим перспективним завданням розвитку українського ринку праці і питанням безпеки держави. Для України навіть в умовах повномасштабної війни необхідно досліджувати проблеми молодіжної зайнятості, визначати можливості її підвищення з урахуванням міграційних і демографічних ризиків. Для того, щоб політика у сфері молодіжної зайнятості набула більш системних ознак, необхідно значно вдосконалити статистичний облік соціально-економічних показників щодо молоді, в тому числі зайнятості. Рівень безробіття серед молоді України ще до повномасштабної війни залишався дуже високим. Для подальшого вирішення проблеми доцільно терміново розпочати реальний процес вивчення досвіду ЄС для подальшої адаптації кращих практик до українських реалій з урахуванням ресурсних можливостей. Досвід розвитку ринків праці в ЄС засвідчує, що політика у сфері молодіжної зайнятості має стати основою для розвитку українського ринку праці, адже збереження молоді та її потенціалу є питанням національної безпеки.

На нашу думку, проблематика молодіжної зайнятості сьогодні і надалі залишатиметься актуальною для країн ЄС та інших держав, проте пріоритетного значення набуватиме вибір стратегій, механізмів, важелів її підтримки та стимулювання на ринках праці. В цьому контексті для України особливо актуальним є досвід Польщі, яка змогла в умовах євроінтеграції значно знизити рівень безробіття серед молоді і стати міграційно привабливою державою для інших держав центрально-східної Європи й Західної Азії. Тому перспективи подальших досліджень пов'язуємо з вивченням досвіду стимулювання молодіжної зайнятості Польщі через призму його адаптації в Україні.

Список використаних джерел

1. Біль М. М., Мульська О. П., Бараняк І. Є., Махонюк О. В., Карп'як М. О. Оцінювання впливу міграційної мобільності молоді на людський потенціал Карпатського регіону: наукове видання / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. 67 с.
2. Бондаревська К. В. Молодіжна зайнятість: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2(22). С. 24–32.
3. Заяць Т. А., Жаховська В. Л. *Національний ринок праці та його молодіжний сегмент: методологія, практика, перспективи розвитку* / за ред. акад. НАН України д.е.н., проф. Б.М. Данилишина. К.: Фенікс, 2008. 312 с.
4. Кривцова М. С., Сорока О. В. Ефективна зайнятість молоді: теоретичні аспекти та фактори впливу. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2021. № 2(77). С. 66–80. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2\(77\).2021.66-80](https://doi.org/10.33987/vsed.2(77).2021.66-80)
5. Лозовецька В. Т. *Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці*. Київ, 2012. 157 с.
6. Майданік І. П. *Українська молодь на ринках праці зарубіжних держав*. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 176 с.

7. Павлюк Т. І. Стан та проблеми працевлаштування молоді в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.97>
8. Соціологічні дослідження: Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzhen/sociologichni-doslidzhennya>
9. Cost of Living: NUMBEO. URL: <https://www.numbeo.com/cost-of-living/>
10. Libanova E., Cymbal A., Lisogor L., Iarosh O. Labour market transitions of young women and men in Ukraine Results of the 2013 and 2015 school-to-work transition surveys. Work4Youth Publication Series No. 41. International Labour Office, Geneva, 2016. 105 с.
11. Recommendation of the Council on Creating Better Opportunities for Young People. OECD/LEGAL/0474. 10.06.2022: OECD. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0474>
12. The reinforced Youth Guarantee: European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=en>
13. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>
14. Youth Employment Initiative (YEI): European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1176>
15. Youth employment: Bureau for Employers' Activities: ILO. URL: https://www.ilo.org/actemp/areas-of-work/WCMS_582096/lang--en/index.htm